

„Przewodniczka po Krakowie emancypantek” – przykład feministycznej historii kobiet

---

Krakowski Szlak Kobiet. Przewodniczka po Krakowie emancypantek to seria corocznie wydawanych od 2009 roku przez Fundację Przestrzeń Kobiet zbiorów kontekstowych i biograficznych tekstów o kobietach tworzących dorobek kulturowy Krakowa. Do tej pory ukazało się pięć tomów „Przewodniczki”. Publikacja jest częścią prowadzonego przez Fundację od 2008 roku programu „Krakowski Szlak Kobiet”, którego celem jest odtwarzanie historii kobiet i przywracanie pamięci o ich zapomnianych dokonaniach, o krakowskich działaczkach emancypacyjnych i ich walce o równe prawa dla kobiet i mężczyzn. „Krakowski Szlak Kobiet” jest programem edukacyjnym popularyzującym historię kobiet i wiedzę o procesie ich emancypacji. Jest również interdyscyplinarnym projektem społecznym, który przez popularyzację wiedzy o przeszłości ma motywować i angażować do udziału w życiu publicznym współcześnie, do budowania społeczeństwa obywatelskiego wrażliwego na różnice (nie tylko płci).

„Przewodniczka” należy do nurtu feministycznej historii kobiet. Oznacza to, że poza kompensacyjnym¹ charakterem (od)zyskiwania wiedzy o historii kobiet związanych z Krakowem interesuje nas także krytyka relacji władzy i zależności oraz obnażenie mechanizmów dyskryminacji kobiet z uwagi na płeć, ale również ze względu na przynależność do określonej klasy czy grupy wyznaniowej. Perspektywie intersekcjonalnej towarzyszy silne uwzględnianie wielokulturowości i różnorodności doświadczeń bohaterki książki. Różnorodność ta – wynikająca z różnic wykształcenia, klasy, statusu społeczno-materialnego, narodowości, wyznania lub jego braku, orientacji seksualnej bohaterki – sprawia, że „Przewodniczka” opowiada wiele historii kobiet i przedstawia wiele różnych procesów emancypacji kobiet. Jednocześnie jest płaszczyzną spotkania kobiet mieszkających w tym samym mieście i tworzących wspólnie jego dorobek, pochodzących z grup, których historia często jest pisana oddzielnie (np. Polek i Żydówek).

Idea „Przewodniczki” jest związana z nieobecnością kobiet w podręcznikach do historii i w przewodnikach po Krakowie, ale też z doświadczeniem braku kobiet w przestrzeni publicznej Krakowa. We wstępie do pierwszego tomu „Przewodniczki” N. Sarata pisze: „Nieobecność kobiet i ich dorobku w podręcznikach do historii jest także naszą, współczesnych kobiet, nieobecnością rzeczywistą i symboliczną w przestrzeni publicznej. Dlatego świadome uznanej za uniwersalną androcentrycznej perspektywy w historii, perspektywy, która przywiązuje znaczenie do tego, co «męskie» i właśnie to archiwizuje, świadome «męskiego spojrzenia» badaczy-mężczyzn i badaczy-kobiet, które

---

¹ M. Bobako, *Powrót kobiet do historii – niedokończony projekt*, Biblioteka Online Think Tanku Feministycznego 2009, s. 4, <http://www.ekologiasztuka.pl/pdf/f0083bobako.pdf>, data dostępu: 22.03.2014.

interpretuje historię kobiet i rolę kobiet w historii, starałyśmy się w tej książce wyjść poza jego ograniczające ramy”².

Motywacją do wyjścia poza androcentryczną perspektywę w historii przyniosła „Przewodnicze” rozwiązania, które sytuują ją również poza możliwościami spełnienia kryteriów „naukowości”. Teksty biograficzne zamieszczone w „Przewodnicze” są subiektywne, pełne emocji autorek (i nielicznych autorów), które ujawniają siebie i swoją pozycję w tekście oraz nawiązują więź z opisywanymi bohaterkami. Niektóre artykuły mają formę eseju, niektóre są opowieścią raczej o pracy poszukiwania śladów bohaterki niż o niej samej; jeśli występuje w nich porządek chronologiczny, to odnosi się częściej do procesu badania przeszłości niż do niej samej. Układ tekstów również nie jest ani chronologiczny, ani alfabetyczny, teksty nie są też strukturyzowane według przynależności bohaterek do określonej grupy. W budowaniu narracji o bohaterkach ważny jest lokalny kontekst i ich związki z miejscami, w których żyły, pracowały, tworzyły. Różnorodność perspektyw i metod badawczych wynika z wykształcenia i doświadczenia autorek; są wśród nich socjolożki, literaturoznawczynie, kulturoznawczynie, działaczki społeczne, historyczki stanowią nieliczną reprezentację.

Każdy z tomów „Przewodniczki” ma podobną strukturę; wszystkie zawierają teksty kontekstowe i biograficzne. W części kontekstowej publikowane są artykuły i eseje opisujące wybrane zagadnienia dotyczące sytuacji kobiet w Krakowie (lub Galicji), walki o prawa wyborcze, prawo do edukacji i prawa ekonomiczne kobiet, teksty teoretyczne i metodologiczne odnoszące się do historii kobiet oraz artykuły zawierające praktyczne wskazówki na temat herstorycznej pracy nad tekstami biograficznymi. W części biograficznej zamieszczone są publikacje o kobietach związanych z Krakowem, napisane z perspektywy emancypacyjnej, co oznacza, że bohaterki tekstów są twórczyniami, sprawczyniami, jednostkami niezależnymi. Podmiotowość kobiet jest dla nas kluczową wartością w pracy nad odtwarzaniem ich historii i ich dokonań w „Przewodniczkach” oraz w innych działaniach edukacyjnych. Wartość ta jest również widoczna w języku, który podkreśla sprawczość i samodzielność kobiet oraz nadaje/przywraca znaczenie ich doświadczeniu (przez stosowanie form żeńskich, strony czynnej, definiowanie bohaterek przez ich osiągnięcia, a nie przez relacje z mężczyznami). Nie ma więc w „Przewodnicze” tekstów, które przedstawiają kobiety w sposób stereotypowy i uprzedmiotawiający, a do opisu historii kobiet używają dyskursu nacjonalistycznego czy ksenofobicznego. Pierwszy tom „Przewodniczki” zawiera scenariusze zajęć z zakresu historii kobiet do wykorzystania w edukacji formalnej i nieformalnej edukacji antydyskryminacyjnej. W drugim wydaniu pierwszego tomu „Przewodniczki” dołączono *Herstoryczną zasobniczkę* zawierającą listę herstorycznych projektów społecznych i artystycznych, publikacji, filmów, blogów i stron internetowych, dostępnych w języku polskim. Drugi i piąty tom „Przewodniczki” zawierają opisy tras edukacyjnych spacerów po Krakowie: śladami krakowskich emancypantek, Żydówek, wybitnych krakowianek oraz kobiet spoczywających na nowym cmentarzu żydowskim przy ul. Miodowej. Kolejne tomy nie są wyodrębnione tematycznie, ale w każdym akcentowane są wybrane wątki: krakowski

---

² N. Sarata, *Historia kobiet czy historyjki o kobietach? Zamiast wstępu*, [w:] *Krakowski Szlak Kobiet. Przewodniczka po Krakowie emancypantek*, red. E. Furgał, Kraków 2009, s. 8.

ruch emancypacji kobiet, związki między kobietami, sytuacja krakowskich robotnic, dialog międzypokoleniowy, historia codzienności. Ważną rolę we wszystkich „Przewodniczkach” odgrywa miasto, oprócz kobiet ważnych dla Krakowa „odzyskiwane” są także miejsca ważne dla krakowskiego ruchu emancypacyjnego i działaczek kobiecych. „Przewodniczka” jest swojego rodzaju zaproszeniem do alternatywnego spojrzenia na przestrzeń miejską Krakowa, w której eksponowane i upamiętniane są postaci i wydarzenia interesujące dla tzw. dużej historii.

Przewodniczka po Krakowie emancypantek ma znaczące zasługi w popularyzowaniu historii kobiet w Krakowie, a także w innych – większych i mniejszych – miejscowościach. Dzięki „Przewodniczce” oraz innym działaniom prowadzonym w ramach „Krakowskiego Szlaku Kobiet”, m.in. warsztatów, wycieczkom, kalendarzom osobistym, spotkaniom w Czytelni dla kobiet czy grze planszowej, została przypomniana grupa kilkudziesięciu znaczących dla Krakowa kobiet. „Krakowski Szlak Kobiet” okazał się inspiracją dla podobnych inicjatyw, które były i są realizowane przez lokalne działaczki i artystki w wielu polskich miastach. Wiedza na temat historii emancypacji kobiet weszła – dzięki „multiplikatorom”, czyli osobom przekazującym zdobytą wiedzę następnym osobom – do krakowskich szkół i uczelni, organizacji pozarządowych, instytucji kultury, a nawet urzędów. Wyzwaniem w pracy nad „Przewodniczką” okazał się słaby dostęp do źródeł pozwalających na opowiedzenie historii kobiet należących do grup marginalizowanych, w szczególności ze względu na klasę i status materialny.

„Przewodniczka” jest projektem politycznym, zbudowanym i rozwijanym zgodnie z przekonaniem, że perspektywa emancypacyjna w edukowaniu o przeszłości jest ważna w procesie wprowadzania zmiany społecznej obecnie. Feministyczna historia kobiet ma również wymiar empowermentowy, wspierając obywatelstwo kobiet, poczucie sprawczości i zaangażowanie społeczne, decyzyjność i podmiotowość.

Ewa Furgał